

Bektaşiliğin Yasaklanmasının Önemli Aktörlerinden Şeyhülislam Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin İlmî ve Siyasî Etkinliği

Ayhan IŞIK¹

Öz

Sultan III. Selim ve II. Mahmut dönemleri, Osmanlı Devleti'nde dinî ve siyasî açıdan belli kırımların yaşandığı yıllardır. Başta Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Bektaşî tekkelinin kapatılması konuları olmak üzere yapılan yenilikler toplumun birçok kademesini etkilemiş ve bu süreçte devlet, ulema ailelerinin desteğini almaya çalışmıştır. Reform sürecinde ve ıslahat hareketlerinde devletin yanında yer alan ve yapılan icraatlara destek veren meşhur bir ulema ailesi de Yâsincizâdelerdir. Bu aileden Abdülvehhap Efendi (ö.1834), ilmiye teşkilatında Şeyhülislamlık gibi en üst mertebelere yükselmiş, yüzlerce talebeye icazet vermiş ve devletin en kritik meselelerine çözümler üretmiştir. İlim, kültür, tasavvuf, diplomasi ve siyaset sahasında oldukça nüfuz sahibi olan Abdülvehhap Efendi, kritik bir dönemde İran'a elçi olarak gönderilmiş ve iki devlet arasında arabuluculuk vazifesini üstlenmiştir. Tüm bu hususiyetlerin yanında Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin Hz. Peygamber'in torunlarından Sinop'ta metfun Seyyid Bilal'in neslinden gelmesi, bu soydan Nakîbü'l-eşrâf Yâsincizâde Mehmet İlmî Efendi, Trablusşam Kadısı Mehmet Faik Efendi ve Kastamonu Naibi Mehmet Sabit Efendi gibi ulemanın yetişmesi, isminin ve icraatlarının günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin bilinmeyen diğer bir yönü de Bektaşiliğin kaldırılmasındaki etkileridir. Bu süreçte görüşlerine başvurulmuş Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin diğer ulemayı ve devlet erkanını Bektaşiliğin kaldırılması yönünde ikna ettiği görülmüştür. Çalışmamızda, Şeyhülislam Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin hayatı, nesebi ve ilimi kişiliği yanında Bektaşiliğin kaldırılması ve reform sürecine katkıları ele alınmış, ayrıca siyasi sahadaki nüfuzuna ışık tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nakîbü'l-eşrâflık, Seyyid Bilal, Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Bektaşilik, Yeniçeri Ocağı, Haydar Baba.

IŞIK, A. (2023). Bektaşiliğin Yasaklanmasının Önemli Aktörlerinden Şeyhülislam Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin İlmî ve Siyasî Etkinliği. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 12(5), 2887-2908. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1381260>

Geliş Tarihi	25.10.2023
Kabul Tarihi	25.12.2023
Yayın Tarihi	31.12.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Ana Bilim Dalı, Karabük, Türkiye, ayhanisik@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7017-2583.

2023, 12 (5), 2887-2908 | Research Article

One of the Important Actors in the Prohibition of Bektashism: Shaykhulislam Yasincizade Abdulwahhab Efendi's Political and Scholarly Activities

Ayhan IŞIK¹

Abstract

During the reigns of Selim III and Mahmut II, the Ottoman Empire experienced certain religious and political ruptures. The reforms widely affected the society especially with the abolition of the Janissary Corps and the prohibition of Bektashism while in this process the state attempted to receive the ulama families' support. One of the well known ulama families that supported and sided with the state during the reform process and the reform movements was the Yasincizades. A member of this family, Abdulwahhab Efendi (d. 1834) attained such highest ranks in the ilmiye institution as Shaykhulislam, gave ijazat to hundreds of students and provided solutions to the most critical issues of the state. Highly influential in the fields of science, culture, tasawwuf, diplomacy and politics, Abdulwahhab Efendi was sent to Iran at a very crucial period as an ambassador and undertook there the duty of mediation between the two states. Apart from his just mentioned features; the fact that Yasincizade Abdulwahhab Efendi descends from Seyyid Bilal who is one of the grandchildren of the Prophet Muhammad and that scholars such as Naqibu'l-Ashraf Yasincizade Mehmet İmi Efendi, the Kadi of Tripoli Mehmet Faik Efendi and the Regent of Kastamonu Mehmet Sabit Efendi came from the same family enabled Abdulwahhab's reputation to survive to this day. Another aspect about Yasincizade Abdulwahhab Efendi is his role in the prohibition of Bektashism. It has been observed that Abdulwahhab Efendi convinced high state officials and other scholars consulted in the process to abolish Bektashism. This paper presents Shaykhulislam Yasincizade Abdulwahhab Efendi's life, lineage and scholarly character. Besides, it discusses his impact on the prohibition of Bektashism and his contributions to the reformist process and sheds light on his influence in the political arena.

Keywords: Naqibu'l-ashraf, Seyyid Bilal, Yâsincizâde Abdülwahhab Efendi, Bektashism, Janissary Corps, Haydar Baba.

IŞIK, A. (2023). One of the Important Actors in the Prohibition of Bektashism: Shaykhulislam Yasincizade Abdulwahhab Efendi's Political and Scholarly Activities. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 12(5), 2887-2908. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1381260>

Date of Submission	25.10.2023
Date of Acceptance	25.12.2023
Date of Publication	31.12.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assoc. Prof., Karabuk University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Kalam and Theological Islamic Sects, Karabuk, Türkiye ayhanisik@karabuk.edu.tr , ORCID: 0000-0002-7017-2583.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde ulema aileleri dinî ve ilmî alanda etkin olduğu gibi devletin siyasî sahasında da söz sahibi olmuştur. Bu ailelerden birisi de Hz. Peygamber'in neslinden gelen "Yâsincizâde"lerdir. Ayasofya Camisi Vaizi Yâsinci Mustafa Efendi, Huzur-ı Hümayun Dersi Muhatabı Osman Efendi, Şeyhülislam Abdülvehhap Efendi, Mekke pâyesi Mehmet Ragıp Efendi, Nakîbü'l-eşraf Mehmet İlmi Efendi, Trablusşam Kadısı Mehmet Faik Efendi, Kastamonu Naibi Mehmet Sabit Efendi, Hattat Abdülvehhap Efendi ve Mekke payeli Mehmet Nuri Efendi yasincizadelerin ilmî ve siyasî etkinliğini devam ettirmişlerdir.

Çalışmamızda öncelikle Şeyhülislam Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin yaşam serüveni, ilim yolculuğu ve hizmet hayatı incelenmiştir. Abdülvehhap Efendi'nin nesebi, Sinop'un manevî önderlerinden biri olan Hz. Peygamber'in neslinden Seyyid İbrahim Bilal'e dayanmaktadır. Nesebinin Osmanlı Devleti Nakîbü'l-eşrafı tarafından tasdiklenmesi sebebiyle soyağacı çıkartılmıştır.

Osmanlı ilmiye teşkilatının en üst kademelerinde görev yapmış Yâsincizâde ailesinin Osmanlı diplomasi tarihindeki konumları, ilim, kültür, sanat ve tasavvuf dünyasına katkıları, Meşihat Arşivi'ndeki Sicill-i Ahval Defter ve Belgeleri, Sâdât Defterleri, Riyâzü'n-nükebâ, Sicill-i Osmani ve Devhatü'n-nükebâ gibi temel arşiv belgeleri ve tabakat kitapları merkezinde detaylı olarak mercek altına alınmıştır.

Yasincizâde Abdülvehhap Efendi'nin ilmî kişiliği yanında siyasî yönü de ön plana çıkmaktadır. Başta Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Bektaşiliğin yasaklanması gibi olaylarda etkisi oldukça fazladır. Bundan dolayı döneminin siyasî faaliyetlerindeki rolü ve reform sürecindeki nüfuzu da incelenmiştir.

Yâsincizâde ailesinin katıldığı Huzur-ı Hümayun dersindeki kayıtları ve Şeyhülislam Abdülvehhap Efendi'nin portresi ekler kısmına ilave edilmiştir.

Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine mensup Seyyid İbrahim Bilal'in torunlarından Osmanlı Devleti'nde kadı, kazasker, nakîbü'l-eşraf (Rençber, 2013, s. 176) ve şeyhülislamlık görevlerinde bulunmuş Yasincizâde Abdülvehhap Efendi'nin ilmî ve siyasî hayatını konu alan çalışmamızın İslam Mezhepleri Tarihi alanına katkı sağlaması hedeflenmiştir.

1. Seyyid İbrahim Bilal'in Nesline Mensup Bir Osmanlı Ulema Ailesi: "Yâsincizâdeler ve Abdülvehhap Efendi"

Osmanlı Devleti'nde ulema aileleri, dinî ve ilmî alanda etkin olduğu gibi devletin siyasî sahasında da söz sahibi olmuştur. Bu önemli ulema ailelerinden biri de Seyyid İbrahim Bilâl'in neslinden Yâsincizâdelerdir. Sinop merkezde türbesi bulunan Seyyid Bilâl'in, Hz. Hüseyin'in neslinden geldiği ve Emevî Hâlifesi Ömer b. Abdülâziz dönemindeki İstanbul kuşatmasına (675 yılında) Horasan'dan katılan gönüllüler içerisinde yer aldığı rivayet edilmektedir (Türker, 2011, s. 8-9; Albayrak, 2002, s. 308; MŞH, MEC, 68/14; MŞH. Meclis-i Meşâyih Defteri, No. 1767). Seyyid İbrahim Bilâl, aynı zamanda "Kesikbaş" destanlarına konu olan bir kişidir. Seyyid Bilal'in nesebi Osmanlı Devleti tarafından "seyyid" olarak kabul edilmiş ve Cumhuriyet dönemine kadar da bu aileye devlet tarafından imtiyazlar sağlanmıştır. Aynı zamanda "Yâsincizâdeler" olarak bilinen bu aileden Osmanlı Devleti'nin ilmî ve siyasî hayatına yön veren önemli ilim adamları yetişmiştir.

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi: Osman Efendi'nin oğlu olan Abdülvehhap Efendi'nin dedesi Seyyid Mustafa Efendi'dir. Dedesinin Ayasofya Camii'nde yâsîn-i şerif okumasından dolayı "Yâsincizâde" lakabıyla şöhret bulmuş (İpşirli, 1988, ss. 285-286) ve bu aile de Yâsincizâdeler olarak tanınmıştır. 1172/1758-1759 yılında dünyaya gelen Abdülvehhap Efendi, Enderûn-ı Hümâyûn'a (Yıldırım, 2014, s. 89) intisap ederek Palabıyık Mehmet Efendi ve Gelenbevî İsmail Efendi'den naklî ve akli ilimleri okumuş ve Ocak 1786 tarihinde müderrislik imtihanını kazanmıştır. Döneminde Yenicami ve Beyazıt medreselerindeki ders halkalarıyla meşhur olmuş (BOA, AE.SMST.III, 164/12901), çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra kadılık mesleğini seçmiştir. İlk önce Selanik kadısı ardından da bilâd-ı erbaa kadılığı pâyesi almıştır (Kahraman, 1998, s. 469-470; Müstakimzâde Süleyman Saadeddin, 1978, s. 126-127; İpşirli, 2013, s. 285-286; Kılıç, 2019, s. 270). 1811-1813 yılları arasında İran'da elçi olarak görev yapan Abdülvehhap Efendi, Sultan II. Mahmut'un takdirini kazanmış ve oradaki başarılarından dolayı Mekke pâyesi ile taltif edilmiştir. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, 1790 yılında muhatap, 1794-1810 yılları arasında da mukarrir olarak Huzûr-ı Hümâyûn derslerine katılmıştır (MŞH, Huzûr-ı Humâyûn Defteri, No. 45, s. 7; Sungurbey, 1966, s. 190; İpşirli, 1998, s. 441).

Abdülvehhap Efendi, Şubat 1816 tarihinde İstanbul ve Ekim 1816'da Anadolu pâyesini almıştır. Kasım-Aralık 1816'da Anadolu kazaskerliği (BOA, HAT, 1537/61; Korkmaz, 2020, s. 32-33) ve seyyid olması hasebiyle de 1818'de Nakîbü'l-eshrâflık görevine tayin edilmiştir (BOA, HAT, 1539/45). Ekim-Kasım 1819'da Rumeli kazaskerliği pâyesi almıştır (BOA, AE.SMHD.II., 114/9667). 27 Şubat 1821'de Şeyhülislamlık vazifesine getirilen Abdülvehhap Efendi, bu görevini 4 Kasım 1822'ye kadar bir buçuk yıldan fazla sürdürmüştür. Şeyhülislamlıktan azledildikten sonra 10 Kasım 1822 tarihinden itibaren yaklaşık dokuz ay İzmit'te ikamete mecbur bırakılmıştır (BOA, C.ADL., 45/2747; Karataş, 1998, s. 159-170; Ayar, 2005). 7 Mayıs 1828'de ikinci kez Şeyhülislam olmuş ve vazifesini 8 Şubat 1833'e kadar yaklaşık beş yıl devam ettirmiştir (Mehmed Süreyya, 1327; Uzundal, 2011, s. 13, 65, 124).

Abdülvehhap Efendi, hayatının son anlarını Anadoluhisari'ndeki yalısında geçirmiştir (Eruz, 2013, s. 304; Ali Rıza Bey, 1921, s. 3; Arslan, 2019, s. 211). 7 Şubat 1834'te vefat etmiş ve Fatih Camisinde kılınan cenaze namazından sonra Topkapı'daki Zeytinburnu Maltepe Mezarlığına (Kucur, 2015, s. 428-434) babasının yanına defnedilmiştir.

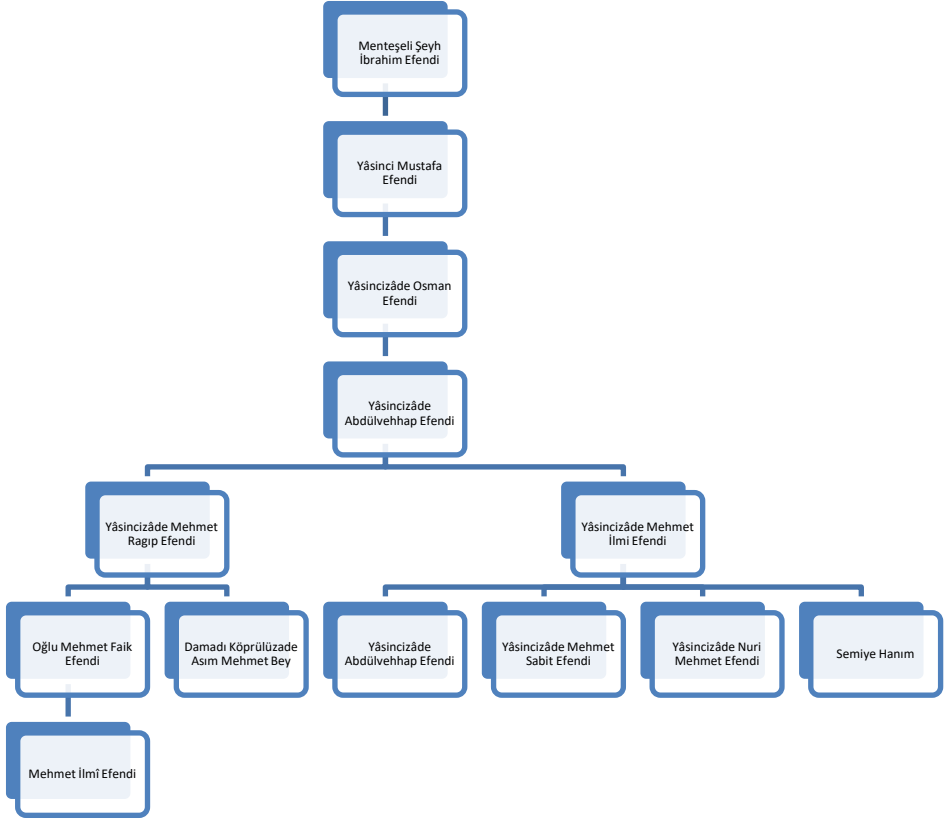
İlmiye teşkilatının üst kademelerinde görev yapan ve birçok talebeye icâzet veren Abdülvehhap Efendi'nin Mehmet İlmî (Mehmed Süreyya, s. 491) ve Mehmet Ragıp (Kahraman, 1996, s. 3) isminde iki oğlu vardır.

2. Yâsincizâde Ailesinin Nesebi

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin oğlu Seyyid İlmî Efendizâde Seyyid Mehmed Sâbit Efendi'nin Şeyhülislamlığa sunduğu tercüme-i hal varakasında Sinop'ta medfûn bulunan Seyyid İbrahim Bilal'in neslinden geldiği yazılıdır (MŞH. SAİD, 179/4). Ayrıca Kösem Valide Sultan Seyyidler Tahsisât Defterinde siyâdetiyle ilgili kayıtlar bulunmaktadır (Meşihat Arşivi, nr. 1692, s. 431; 1692, s. 468). Bu bağlamda aile fertlerinden bazılarının Nakîbü'l-eshrâflık görevine getirilmiş olması, bu ailenin seyyid olduğunun apaçık bir delili sayılmaktadır (Yıldız, 2023, s. 149; Yıldız, 2021).

Yâsincizâde Ailesinin Soy Ağacı

(MŞH. EO. 67/15; 676/50; 901/56; MHB. 8/104;10/36; Ebü'l-ula Mardini, s. 363-364; Mehmed Süreyya, s.432; Ahmed Rifat Efendi, 1283, s. 52)

3. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi ve Ailesinin Siyaset ve Diplomasi Sahasındaki Etkinliği

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Şeyhülislamlık görevi esnasında ulema nezdinde devletin menfaat ve haklarını muhafaza eden bir kişi olarak tanınmıştır. Risale fi Mevti'l-Maktûl (Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, No. 1392, s. 39b-41b) ve Hulâsatü'l-Burhân fi İtâati's-Sultân (Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, No. 2068, s. 2-3; Ergün, 2006, s. 16) ve Arapça gramer ile ilgili Ta'lika alâ şerhi'l-Kâfiye (Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, No. 28 Hk 3579/6) isimli eserleri yazmıştır. Ayrıca hadis usulü ve Kelâm ilmine dair de çalışmaları mevcuttur (İpşirli, 1988, s. 285-286).

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendî'nin dedesi Mustafa Efendi, 1103/1691-92'de Hekim Çelebi Tekkesi'nin şeyhi olmuştur. Aynı şekilde Yâsincizâde Osman Efendi de 1176/1762-1763'te Ayasofya vaizi olmuş ve Hekim Çelebi Tekkesi'nin meşihatine getirilmiştir (Kara, 1995, s. 126).

Yâsincizâde ailesinden Mehmet İlmi Efendi ve Şeyhülislam Abdülvehhap Efendî'nin torunu Abdülvehhap Efendi (Meşihat Arşivi, Devriye Mevleviyet Defterleri, No. 2543; Meşihat Arşivi, İstanbul İdare-i Merkeziyye Maaş Defterleri, No. 2544, 2545), sanatla yakından ilgilenmiş ve hüsn-i hatta talik hattından icazet almıştır (<https://www.ketebe.org/sanatkar/Yâsincizâde-seyyid-abdulvehhab-efendi-989>).

Diplomasi Alanındaki Etkinliği: Yâsincizâde Abdülvehhap Efendî'nin babası Osman Efendi, 1186/1772'de Yenişehirli Osman Efendî'nin memuriyeti esnasında murahhas-ı sâni olarak Rusya murahhası pâyesini almıştır (Mehmed Süreyya, 432). Akabinde İstanbul payesini almasıyla "Ekselans" ünvanına karşılık gelen isminden sonra "Hazretleri" lakabını kullanmaya başlamıştır (Ebü'l-ula Mardini, s. 363-364).

Diplomatik ilişkiler kapsamında Osmanlı Devleti tarafından İran'a gönderilen devlet adamları arasında iyi eğitim almış ve dini kimliği ile temayüz etmiş kişiler bulunmaktadır. Bunlardan en meşhurları ise Şeyhülislamlık vazifesine tayin edilen Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Seyyid Mehmed Refi Efendi, Ahmed Dürrî Efendi ve Kesriyeli Hacı Ahmed Paşa'dır (Küpeli, 2014; Özalp, 2019, s. 91; Karakaya, 2019, s. 77-80).

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Osmanlı Devleti ile İran arasındaki ilişkileri düzeltmek ve "te'yid-i meveddet" için İran'a elçi olarak gönderilmiştir (Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîrî Tarih, No. 822; BOA, HAT, 2/30, H-29-12-1226; Güney, 2005; Aksu, 2008, s. 71). Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi ile haccêândan Celaleddin Mehmed Efendî'nin sefaretlerine mukabil, İran'dan da Mirza Mehmed Rıza Han Osmanlı'ya elçi olarak gelmiştir (BOA, HAT, 563/27635).

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendî'ye İran'a gittiğinde İran şahuna takdim etmesi için gerekli emanetler verilmiş (BOA, C.HR., 106/5266) ve heyetle birlikte İran'a ulaştığında da hediyeleri Şah'a ve belirlenen isimlere teslim etmiştir (BOA, HAT, 795/36867). Maiyetine düzenli maaş tahsis edilmiş (BOA, C.HR., 106/5276, H-10-01-1229; BOA, C.HR., 146/7288) ve yol ücretleri gönderilmiştir (BOA, HAT, 804/37132). Abdülvehhap Efendî'nin görevini en iyi şekilde yaptığı kendisinin yazdığı raporlara ve İran'dan gelen resmi yazılara yansımıştır (BOA, HAT, 3/76). Hatta iki devlet arasındaki "burûdetin vifâk ve muhabbete tebeddül ettiği" yani aradaki buzların eridiği ve ilişkilerin dostluğa dönüştüğü kaydedilmiştir (BOA, HAT, 2/41, H-29-12-1228; BOA, HAT, 1/25, H-29-12-1226).

Abdülvehhap Efendi, Sadâret'e düzenli olarak raporlar göndermiş (BOA, HAT, 2/42, H-29-12-1225; BOA, C.DH., 85/4232, H-29-11-1227; BOA, C.MF., 170/8474, H-18-10-1216; BOA, HAT, 244/13728, H-11-06-1227) ve maiyetindeki kâtip ve diğer görevliler de yaşananları hem resmetmiş hem de yazılı olarak kaydetmişlerdir. Özellikle maiyetindeki Osman Şakir Efendi (Cunbur, 2007, s. 69; Uluocak, 2011, s. 111-149; Sarıkaya, 1993, s. 406-422; Osman Şakir Efendi, No. 822), ressam olması hasebiyle de musavver bir sefâretnâme kaleme almıştır (İpşirli, 1988, s. 285-286; Memioğlu, 2001, s. 237-245; Ateş, 2001; Yalçınkaya, 1996, s. 329). Abdülvehhap Efendî'nin İran'dan dönüşünün akabinde sefâret görevine Celal Efendi tayin edilmiştir (BOA, HAT, 803/37118).

Yâsincizâde ailesinden Abdülvehhap Efendi'nin babası Osman Efendi, Osmanlı-Rus müzakerelerinde (Ebü'l-ula Mardini, s. 363-364) ve Abdülvehhap Efendi'nin ise Osmanlı-İran müzakerelerinde elçilik görevlerini üstlenmeleri ailenin siyasi itibarını güçlendirmiştir (BOA, C.HR., 106/5276).

Reform Sürecindeki Katkıları: Reform sürecinde Yâsincizâde ailesinin duruşu da ayrıca ele alınması gereken bir mevzudur. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Sultan III. Selim ve II. Mahmut devrine şahit olduğundan yapılan ıslahatları da müşahede etmiştir. Gerek kendi döneminde gerekse sonraki dönemlerde, ıslahatları savunanlar olduğu gibi karşı çıkanlar da olmuştur. Sultan II. Mahmut, iç ve dış birçok hadiseye rağmen ıslahat yapmaktan geri durmamıştır. Amcası III. Selim dönemindeki hadiselerden gerekli dersleri alarak asker ve ulema ile ittifak etmek suretiyle onların desteğini kazanmıştır.

Sultan II. Mahmut döneminin Şeyhülislamı Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Padişahın talebi üzerine kaleme aldığı *Hülâsatü'l-Burhân fî İtâati's-Sultan* isimli eserinde padişahın desteklenmesi gerektiğini Hz. Peygamber'in hadisleriyle açıklamıştır (İmamoğlu, 2016, ss. 21-54; İmamoğlu, 2019, s. 98-99). Bu eseri önemli kılan diğer bir husus da Sultan II. Mahmut'un yaptığı ıslahatları dinî delillerle desteklemesidir. İleriki yıllarda devam edecek olan ıslahat faaliyetlerine ulemanın da müdahil olmasında bu eserin etkili olduğu söylenebilir. Aslında II. Mahmut, saltanatının son dönemlerinde, ıslahatların yaygınlaşmasına karşı oluşabilecek muhtemel tepkilerin de farkındadır (Dilbaz, 2011, s. 178). Bu bağlamda ulemayı ıslahatların gerekli olduğuna inandırmış ve onları birçok alanda taltif ederek halkı ikna etmelerini sağlamıştır. Halkın yenilikleri doğru bir şekilde anlayabilmeleri ve kabul etmeleri için dinî delillerden istifade edilmiştir. Islahatları yapmak isteyenler ve karşı gelenler olmak üzere her iki tarafın da dinî hislere dayanması, "dinin her iki tarafın elinde hedefin mübah bir silahı" olarak kullanılmasına yol açtığı şeklinde de yorumlanmıştır (Beydilli, 1999, s. 175).

Yenileşme hareketlerinin ilmiye sınıfının öncülüğü ve desteğiyle yapılması aslında Osmanlı Devleti'nin geleneklerine dayanmaktadır. Matbaanın Osmanlı topraklarına girmesine imkan tanıyan fetvayı veren Yenişehirli Abdullah Efendi'dir. Ayrıca III. Selim'in ıslahat lâyhıyası talebine başta Tatarcıklı Abdullah Efendi olmak üzere ilmiye ricalinin kapsamlı raporlar sunması bu duruma örnektir (İpşirli, 2000, s. 141-145).

Türkçe basın yayın organlarının olmaması, ulemanın bu alanda kamuoyu teşekkülünde zorlanmasına sebep olmuştur. Ayrıca ulemanın Sultan II. Mahmut döneminde devlet bürokrasisindeki etkisinin hızla artmasına ters orantılı olarak halkın ilmiye sınıfına olan itimadının zayıflaması ulemanın işini zorlaştırmıştır (Kapıcı, 2013, s. 283-284). II. Mahmut'un ıslahatının meşrû ve zaruri gösterilmesi, bu konuda kamuoyu oluşturulması (Okçu, 2001, s. 561), halkın yeniçeriler hususunda tepkisinin değerlendirilmesi (Onhan, 2018, s. 92) ve insanlara bir yol haritası çizilmesi için Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi tarafından *Hülâsatü'l-Bürhân fî İtâati's-Sultan* isimli bir eser yazılmıştır (Yorulmaz, 2018, ss. 1-10). Bu eser sultana itaat ile ilgili hadislerin incelenmesi ve sultanı desteklemek için yazılan diğer eserlerle de mukayese edilmesi açısından önemlidir (Koca, 2003, ss. 457-493; Berzencizâde Hafız Ahmed Faiz b. Mahmud, No. 9913). Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin bu eserinin Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra yazılmış olduğu da göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husustur. Nitekim III. Selim ve II. Mahmut'un idaresinde yapılan

kapsamlı değişiklikler yeni bir ideoloji için yapılmamıştır. Aksine tüm reformlar, İslam dininin değerlerine uygun bir şekilde sunulmuş, her şey “dinin ve devletin selâmeti için” yapıldığı anlatılmaya çalışılmıştır (Heyd, 1997, s. 13; Günçe, 2019, s. 135-136). Böylece Şeyhülislam, bir nevi II. Mahmut’un yaptığı veyahut yapılmasını istediği icraatların tasdik makamı hâline gelmiştir (Erşahin, 1999, s. 25).

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, reformlara destek vermesi açısından yalnız kalmamıştır. Özellikle III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde Şeyhülislam Salihzâde Ahmed Esad Efendi, Kadızâde Mehmed Tahir Efendi ve Mekkizâde Mustafa Asım Efendi ile Arif Hikmet Beyefendi, ilmiyeden Şânizâde Efendi, Münif Mehmed Efendi, Velizâde Mehmed Emin Efendi, Tatarcıklı Abdullah Efendi, Kethüdâzâde Arif Efendi, Mehmed Esad Efendi, Mustafa Behçet Efendi ve Mehmed Zeynelabidin Efendi de reformları destekleyenler arasındadır (Bostan, 2007, s. 512; İpşirli, 2000, s. 144).

Üst düzey ulema ailelerinden Velizâde Mehmet Efendi, Halil Efendi ve Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi’nin padişahlarla dostluğa kadar varan yakın görüşmeler içerisinde olmaları devletin izlediği reform ve modernleşme politikalarında dönemin ulemasının etkisini göstermektedir. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, küçük yaşta saraya alınmış ve genç Selim’in arkadaşı olmuştur. Tanınmış âlimlerin gözetimi altında sarayda eğitimini tamamladıktan sonra müderrislik rütbesini elde etmiş ve bu hiyerarşi içinde yükselerek iki kez Şeyhülislamlığa getirilmiştir (Heyd, 1997, s. 13; Günçe, 2019, s. 135-136; Heyd, 1972, s. 64-69; Levy, 1991, s. 29; İpşirli, 2015, s. 34-46). Netice itibariyle Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, ıslahat ve icraatlar noktasında yönetimin yanında yer alarak gerekli desteği sağlamıştır.

Yeniçeri Ocağı’nın Kaldırılmasında Yâsincizâde Ailesinin Etkisi: Yâsincizâde ailesi, siyasî alanda da oldukça nüfuz sahibidir. Siyasî iktidar, halkla irtibatını kuvvetlendirmek için ulemanın manevi gücüne ihtiyaç duymuş, ulema ise iktidarın maddi imkânlarından istifade etmiştir. Bu karşılıklı ilişkinin, iki tarafın kendilerine biçilen misyon ve konjonktür gereği karar almalarına sebebiyet verdiği ve hatta ulema ile iktidar arasında bir menfaat ilişkisinin olduğu da söylenebilir (Tatlısumak, 2016, s. 276-278). Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasında ve ıslahatlarda yönetimi desteklemiş, Hülâsatü’l-Burhân fi İtâati’s-Sultan isimli eserini de bu gayelerle yazmıştır (Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, No. 2068). Bu eserle Sultan II. Mahmut’un yaptığı reform çalışmalarının şer’î zemini hazırlanmış ve gerekli kamuoyu desteği sağlanmıştır (Tatlısumak, 2016, s. 277).

II. Mahmut dönemi reformlarında ve özellikle Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasında ulemanın ciddi katkısı olmuştur. III. Selim dönemi sistematik reformlarında Veli Efendizâde Mehmet Emin ve Tatarcıklı Abdullah gibi kazasker ve şeyhülislamların desteği, II. Mahmut döneminde de devam etmiştir. Örneğin Şeyhülislam Mehmet Tahir Efendi (1825–1828), Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi (1821–1822, 1828–1833), Mustafa Asım Efendi (1823–1825); yüksek rütbeli ilmiye mensuplarından Mehmet Esad Efendi, Mustafa Behçet Efendi, Şânizâde Ataullah Efendi, Abdülhak Molla Efendi ve Keçecizâde İzzet Molla Efendi sarayla iş birliği içerisinde olarak ıslahatlara destek vermişlerdir (Cihan, 2004, s. 279-280; Gayretli, 2008, s. 80).

Yeniçerilerin ayaklanması esnasında 14 Haziran 1826’da Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Dürriyâde Abdullah Molla Efendi, Mekkizâde Asım Molla Efendi, Sıdkızâde Mustafa Efendi ile birlikte devlet idaresinin yanında yer almak suretiyle Topkapı

Saray'ında toplanmışlar ve halkı, isyana karşı koymaya davet etmişlerdir. Ocağın kaldırılması ve halkın desteğinin sağlanması hususunda yönetimin safında yer almışlardır (Mutlu, 1994, s. 148).

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının akabinde, Şeyhülislam Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, Reisü'l-ulema Arif Beyefendi, Rumeli Kazaskeri Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi, Yahya Beyefendi, Mehmed Rahmi Beyefendi, Mehmed Sadullah Efendi, kardeşi Mehmed Hamdullah Efendi, Emin Beyefendizâde Abdülkadir Beyefendi, Nakibü'l-eşrâf Ahmed Arif Beyefendi, Cabbarzâde Abdülfettah Beyefendi, İstanbul Kadısı Servet Efendi, Mekke-i mükerrreme rütbesinde olan Hekimbaşı Efendi'nin kardeşi Abdülhak Efendi, Takvim-i Vekâyî Nâzırı Seyyid Mehmed Esad Efendi, imam-ı sâni Mustafa Nuri Efendi ile imam-ı evvel ve aynı zamanda Anadolu Kazaskeri Mehmed Zeynelabidin Efendi nişanla taltif edilmiştir. Hepsine Çırağan sarayında padişahın huzurunda rütbelerine göre mücevher ve iftihar nişanı verilmesinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasındaki desteklerinin etkisinin olduğu düşünülebilir (Güldöşüren, 2016, s. 459).

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile birlikte askeri, idari ve sosyal alanda önemli ıslahatlar yapılmış, ulema yeniçeri desteğinden mahrum kaldığı için ya yönetime destek vermeyi ya da sessiz kalmayı tercih etmiştir (Yakut, 2016, s. 50; Ekizoğlu, 2020, s. 18). Abdülvehhap Efendi, Yeniçeri ayaklanmaları sebebiyle devlet düzeninde meydana gelen huzursuzluğun sebeplerini araştırmak için yapılan meşveret meclisi toplantılarında, ileri sürdüğü parlak fikirleriyle dikkat çekmiştir. Yaptığı yorumlar ve sunduğu teklifler etkili olmuş olacak ki onun teşvikiyle Padişah Sadrazam Ali Paşa ve Halil Efendi'yi azlederek sürgüne göndermiştir (Yıldırım, 2014, s. 89-90).

Bektaşiliğin Yasaklanması ve Şeyhülislam Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin Fetvâsı: Bektaşiliğin yasaklanması meselesinin müzakeresi, 2 Zilhicce 1241/8 Temmuz 1826'da saray içerisinde camide yapılmıştır. Toplantıya Sadrazam, Şeyhülislam ve daha önceki şeyhülislamlar, kazaskerler, dersiâmlar, tarikat-ı Nakşibendiyye meşâyihinden Beşiktaşlı Yahya Efendi Türbedarı Hafız Efendi, İdris köşkünde tekkesi olan Balmumcu Mustafa Efendi, Galata Mevlevîhanesi Şeyhi Kudretullah Dede, Beşiktaş Mevlevîhanesi Şeyhi Abdülkadir Efendi, Kasımpaşa Mevlevîhanesi Şeyhi Ali Efendi, Halvetiyeden Koca Mustafa Paşa Şeyhi ile Zakirbaşı Şikarizâde Şeyh Ahmet Efendi, Merkez Efendi Şeyhi Ahmet Efendi, Üsküdarlı Nasuhzâde Şeyh Şemseddin Efendi, tarikat-ı Celvetiyye'den Hüdâî Şeyhi Şihab Efendizâde Seyyid Efendi, Bandırmalızâde Galib Efendi ve tarikat-ı Sadiyye'den Kovacı Şeyh Emin Efendi katılmıştır. Sultan Mahmut da bu toplantıyı kafesten takip etmiştir.

Toplantıyla ilgili detaylar Tarih-i Lütfî'de şu şekilde anlatılmaktadır: "Akîb-ı vakada meşhûr Bektâşilerden Kıncı Baba ile kuzâttan İstanbul Ağzâdesi Ahmed Efendi ve Hâceğândan Salih Efendi Darbhâne'de mahbus ittihâz olunan mahbese konuldular. Bunlar ve sâirleri haklarında düşünülen tedbir gereğince Bâbu's-Saade Camii Şerifinde meşrûtu-ı umûmîyede hâzır bulunan turûk-ı aliyye meşâyihine Şeyhülislam tarafından; bu tâife hakkında mâlûmâtınız nedir? diye soruldu. Bazıları sükût ve birazı "onlarla ülfetimiz olmadığından hallerine muttali değiliz" dediler. Bunların hey'et-i mecmuaları hakkında hilâf-ı şer'-i şerîf hareketleri iştihâr bulup, bir şahsa hükmün adem-i sübûtu takdirinde, umûmu hakkında hükm-i şer'î istifsâr olundukta mahbusta bulunanların terk-i salât u sıyâm misüllü şenâatlerinden başka çehâr yâr-ı güzîn hazerâtına itâle-i lisân ettikleri haddi tevatürde olduğunu beyân ile vâcibü'l-kati olduklarını huzzârdan bazıı der-meyân ettiğinin Yâsincizâde Efendi, bunların siyaseten icrâ-yı cezaları hâiz

olup, e’al ve akvâl-i habîseleri beş hassa üzerine sâbit olmak lâzım değildir, diye cevap verdikten sonra Üsküdar, Eyüp, Rumelihisarı ve sâir yerlerdeki Bektâşi Tekkelerine ehl-i sünnetten münâsîp zevât iskân olunmak manasına terkle, elli altmış senesinden beri muhdes olanların hedmine ve Kıncı Baba’nın Üsküdar’da, İstanbul Ağazâdesi’nin Tophâne’de ve Sâlih Efendi’nin Bâb-ı Hümâyün önünde alenen tertîb-i ceza olunarak üzerlerine konulacak yaftaların dâr-ı fetvadın tesviye olunmasına dâir karar-ı mübîn tahriri huzûr-ı şâhâneye arz eylediler. Bu takrire yazılan hatt-ı hümâyunda tekkelerden kıdem ve hudûs cihetine bakılmayıp, türbelerden mâada cümlesinin hedmine ve içlerindeki kesânın tahkîk-i ahvâlleriyle îcâb-ı şer’îsinin icrâsı zımnında mü’temen ve dindar memurlar tayinine ve takdirde isimleri muharrer kesânın idamlarına irâde kılındı” (Rıfki, 2013, s. 173-174).

Toplantı başladığında Şeyhülislam Efendi söz alarak Hacı Bektaş Velî ve diğer pirdaşlara bir diyecekleri olmadığını, ancak müntesiplerinin tarikatın erkan ve usulüyle şer’i şerife tâbi olmaları gerektiğini vurgulamıştır (Rençber, 2018, s. 34). Şeyhülislam, bazı cahil kimselerin de Bektaşilik adı altında kendi istekleri doğrultusunda birçok fenalıklar yaparak kâfir oldukları hususunda söylediklerinden bahsetmiş ve bu durumu tarikat şeyhlerine sormuştur. Toplantıda bulunan tarikat şeyhlerinden bazıları Bektaşilerle yakınlıkları olmadığı için onların iç yüzünü bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bazıları ise bu olayın Üsküdar tarafında gerçekleştiğinin duyulduğunu belirterek Bektaşilerin uygunsuz hal ve hareketlerinden bahsetmişlerdir. Bahsedilen suçları, bazı kişilerin mi yoksa topluluğun tümünün mü işlediği soruşturulduğunda elebaşlarının Kıncı Baba ve İstanbul Ağasızâde Ahmet ile hâcegândan Salih Efendi olduğu tespit edilmiştir. Oruç ve namaz gibi bazı ibadetlerin yapılmasını kabul etmemeleri ve ilk üç halifeye dil uzatmaları gerekçesiyle katledilmelerinin vacip olduğu ifade edilmiştir (Yüksel, 2017, s. 291).

Sultan II. Mahmut, Şeyhülislam ve tarikat liderlerinin desteğini alarak duruma bir meşruiyet zemini hazırlamıştır. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi’nin bu şekilde verdiği fetvayla, “rafz ve ilhâd” içerisinde olan kişilerin “siyaseten” cezalandırılmaları yani katledilmeleri de fikir olarak beyan edilmiştir. Toplantının sonunda Bektaşî tarikatı da Yeniçeri Ocağı gibi gayrimeşru ilan edilmiştir. İlk olarak 10 Temmuz 1826’da İstanbul’daki Bektaşî tekkeleri basılarak içerisindeki Bektaşiler tutuklanmış ve Şeyhülislamın huzuruna çıkarılan babalar ve müritleri bir “sahih itikat” sınavına tabi tutulmuştur. Bazıları serbest bırakılmış ve bir kısmı da “İran Şia’sına mahsus takıyyeye başvurmakla” itham edilerek, bir hafta içerisinde sürgün veya idam edilmelerine karar verilmiştir (Dalkılıç, 2003, s. 113; Dalkılıç, 2007, s. 183; Rençber, 2018, s. 90-91). Esad Baba, Yedikule Dergâhı Şeyhi Hüseyin Baba, Üsküdar’daki Merdivenköy Şahkulu Sultan Dergâhı’nın şeyhi Kıncı Salih Baba, İstanbul Ağasızâde Kadı Ahmed Ağa, Yusuf Ağâh Efendi’nin mühürdarı Divan-ı Hümâyûn eski hâcegânından Topçular kâtibi vekili Kürkçüzâde Salih Efendi ve Nahılcı Mustafa idam edilmiştir (Yıldız, 2015, s. 190, 192, 194).

Bektaşilerin hepsinin mülhîd ve rafizi olmaması ve mürted hükmünde olanlara ise telkin-i din olunması konusu toplantıda görüşülen önemli hususlardan biridir. Bu bağlamda “Şeyhülislam Yâsincizâde verdiği bu fetvayla sert bir tavır yanlısı” olarak değerlendirilmiştir (BOA Hatt-ı Hümâyün, No. 17351; Kılıç, 2005, ss. 169-185). Netice itibarıyla istişare edilen konuda son söz Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi’ye aittir. Abdülvehhap Efendi’nin gerek bu konuda gerekse Haydar Baba meselesindeki sert tavrı

yönetim nezdindeki etkinliğini göstermektedir.

Yâsincizâde ailesi içerisinde kendisinden en çok söz ettiren Abdülvehhap Efendi'dir. Bektaşiliğin yasaklanması, Bektaşî tekkelerinin yıkılması, kalan tekkelere Nakşî şeyh tayin edilmesi ve en önemlisi de birçok Bektaşî babasının idam edilmesinde onun sert tavrı ve fetvasının etkisi vardır (Yakut, 2004, ss. 243-259; Coşkun, 2010, s. 78-80).

Haydar Baba Meselesi: Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin Şeyhülislamlık vazifesi süresinde gündem olan önemli hadiselerden birisi de Haydar Baba meselesidir.

Yeniçeri ocağının kaldırılmasından kısa bir süre önce yaşanan Haydar Baba hadisesi Yeniçerilik, Bektaşilik ve casusluk üçgeninde değerlendirilebilir. Haydar Baba Yeniçerilerin 99. ortasında ikamet eden bir Bektaşî'ydi. III. Selim'in öldürülmesi ve Alemdar Mustafa Paşa vakalarında Yeniçerileri cesaretlendirdiği ve bunu da daha sonra kaçtığı İran'da övünerek anlattığı iddia edilmektedir. Bu nedenle İstanbul'a döndükten sonra İran casusu olmakla itham edilmiş ve Şeyhülislam Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin teşvikiyle Erzurum'a sürülmüştür. Yeniçeriler pirlere yapılan bu hareketten memnun kalmayarak onun geri getirilmesini talep etmişlerdir. Talepleri kabul edilmeyince de infial göstermişlerdir. Bu gelişmeleri nakleden Cevdet Paşa, Haydar Baba'nın bir casus ve İran Rafızîlerinden olduğunda tereddüt bulunmadığını belirtmiştir (Yüksel, 2017, s. 291; Maden, 2015, s. 187; Ösen, 2011, s. 82).

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, İran'a elçi olarak gönderildiği zaman Haydar Baba'yı İran şahının yanında gördüğünü ifade etmiştir (Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, 1293, s. 204). Bu durumun ortaya çıkmasının akabinde Şark Canibi Seraskeri ve Erzurum Valisi Rauf Paşa'ya Haydar Baba'nın İran'a gönderilmesi ya da Erzurum'da tevkif edilmesi için fermân gönderilmiştir. Ancak Haydar Baba'nın İran'a gönderilecek olması yeniçeriler arasında huzursuzluğa sebebiyet vermiştir. Yeniçeriler, Haydar Baba'nın İranlı olsa bile Bektaşî olduğunu, bu sebeple kışla içerisinde kalması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu meselenin uzaması ve tepkilerin artması üzerine Sultan Mahmut, Şeyhülislam'ın fetvasına başvurmuş ve fetva üzerine Haydar Baba sürgüne gönderilmiştir (BOA, HAT, 284/17078; Yakovalı Hacı Ali el-Murtaza b. Zübeyr, 1329, s. 201, 235; Erkan, 2019, s. 14-15). Erzurum'a götürülme kararı alınan Haydar Baba'nın, Bolu'ya vardığında yolda eceliyle vefat ettiği aktarılmaktadır (Mehmed Süreyya, s. 1362; BOA. HAT. D.N: 248, G.N: 17078; BOA. HAT. D.N: 293 G.N: 17451; Ahmet Cevdet Paşa, 1972, s. 62).

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi ve ailesinin, reform sürecindeki katkıları ve diplomasi alanındaki etkinliğinin yanı sıra resmî olarak Yeniçeri Ocağının kaldırılması, Bektaşiliğin yasaklanması ve Haydar Baba meselesinde aktif rolü olduğu görülmektedir. Her ne kadar Bektaşî tarikatı, 1826'da resmî olarak kapatılsa da Cumhuriyet kurulana kadar yani Osmanlı Devleti tarih sahnesinden çekilene kadar varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Ancak kapatıldıktan sonra bir daha devletin ilk yıllarındaki gibi eski gücünü yeniden kazanamamıştır. Bu da temelde ulemanın devlete ve padişahların reform hareketlerine verdiği destek sayesinde gerçekleşmiştir.

Yâsincizâde ailesinin, devletin uzun yıllar cesaret edemediği reformlara ve özellikle Bektaşiliğin yasaklanması gibi siyasî girişimlere destek vermesi, bu süreçteki etkisini göstermektedir. Yâsincizâde ailesinin hem ulema sülalesinden hem de nesep itibariyle Hz. Peygamber'in soyundan gelmesi aslında bir nesebin siyasî ve tasavvufî arenada öncü olma potansiyelini açığa çıkarmıştır.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, yeniçerilerin iltisaklı olduğu Bektaşî tekkelerinin kapatılması ve Bektaşîliğin yasaklanması sürecini de beraberinde getirmiştir (BOA, Hatt-ı Hümayun, m. 17351). Osmanlı Devleti'nin, Anadolu'nun en eski merkezi dergâh tarikati olan ve aynı zamanda tarikat-i aliyyeden sayılan Bektaşîliği yasaklaması ve onlarla bu denli sert bir mücadeleye girişmesi, devletin o yıllarından ziyade geleceğini etkileyen bir faaliyet olmuştur (Kılıç, 2005). Verilen fetvâlarda ve ulemanın yaptığı toplantılarda Bektaşîlere atfedilen "rafz ve ilhad" yani dinden çıkmış olmaları suçlaması ve casuslukla irtibatlı gösterilmeleri oldukça ağır ifadelerdir. Elbette içlerinde ehl-i sünnet itikadına mensup olanlar ayrı tutulmaya çalışılmıştır. Ayrıca telkin-i din edilmek suretiyle "eski bâtil" inançlarından vazgeçmeleri istenmiştir. Nitekim devletin, bu hususta en önemli desteği ve dayanağı tabi ki ulemanın verdiği fetvalardır. Esad Baba ve Haydar Baba gibi Bektaşî önderlerinin takibi ve yargılanma süreçlerinde halkın tepkisini çekmemek ve herhangi bir olumsuzluğa fırsat vermemek için ulemanın gerekli zemini hazırlaması da öncesinde planlanmış ve aşama aşama ilerleme kaydedilmiş bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Hz. Peygamber'in nesebinden Sinop'ta medfûn Seyyid Bilal'in ahfadından Yâsincizâde ailesinin ilmî, kültürel ve diplomasi sahasındaki etkinliğini incelediğimiz çalışmamızda, "Yâsincizâdelerin" Osmanlı Devleti'nin ilmî ve siyasî hayatında oldukça etkin olduğu görülmüştür.

Yâsincizâde ailesi müderris, dersiam, Huzur-ı Hümayun muhataplığı, kadı, kazasker, nakîbü'l-eshrâf ve şeyhülislamlık görevlerine getirilerek ilmiye teşkilatının en üst mertebesine yükselmişlerdir. Bu görevleri sırasında öğretim hayatından da geri durmayarak sayısız talebeye icazet verdikleri ve Ayasofya Camisinde Yasin-i şerif okunmasını vakfederek "Yâsinhânlık" geleneğini başlattıkları görülmektedir.

Yâsincizâdelerden Abdülvehhap Efendi ve Mehmet İlmi Efendi'nin Nakîbü'l-eshrâflık görevini yerine getirmeleri ve Nakîbü'l-eshrâf defterlerinde isimlerinin kaydedilmiş olması, bu ailenin Hz. Peygamber'in neslinden geldiğini ve Osmanlı Devleti'nde seyyid olarak kabul edildiğini açıkça göstermektedir. Yâsincizâde ailesinin mezarları İstanbul'un Zeytinburnu ilçesindeki Maltepe Mezarlığı'ndadır. Ailenin mezar taşlarında Nakîbü'l-eshrâf defterlerindeki gibi "seyyid" ünvanının kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin "Risale fî Mevti'l-Maktul" ve Arapça gramer konusunda "Talika alâ şerhi'l-Kâfiye" isimli eserleri yazmış olması bilgi birikimini gelecek nesillere aktardığını da göstermektedir. Yâsincizâde ailesinden Mustafa Efendi ve Osman Efendi'nin Hekim Çelebi Tekkesinde şeyhlik görevini yerine getirmesi bu ailenin aynı zamanda tasavvufa ilgisinin bulunduğunu da ortaya koymaktadır.

Tasavvuf, siyaset ve ilmî açılardan oldukça aktif olan Yâsincizâde ailesinin ilmi çevrede sanatsal yönleriyle de temayüz ettikleri görülmüştür. Dönemin büyük hattatlarından talik hattında icazet almışlardır.

Yâsincizâde ailesinin en etkili olduğu alanlardan birisi de şüphesiz diplomasidir. Yâsincizâde Osman Efendi, 1186/1772'de Yenişehirli Osman Efendi'nin memuriyetinde murahhas-ı sânis olarak Rusya murahhası pâyesini almıştır. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi ise Osmanlı-İran ilişkilerinin düzeltilmesi için İran'a elçi olarak gönderilmiştir.

Görevini başarıyla tamamladığı dönemin resmi vesikalarına yansımıştır.

Yâsincizâde ailesiyle ilgili bahsedilmesi gereken en önemli tarihi hususlardan birisi de Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi'nin Sultan II. Mahmut'un Yeniçeriliğin kaldırılması ile ilgili aldığı kararları desteklemesidir. Şeyhülislam Abdülvehhap Efendi, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında ve sonraki süreçte gerçekleştirilen reformlarda yönetimin yanında yer almıştır. "Hülâsatü'l-Burhân fi İtâati's-Sultan" isimli eseri kaleme alması ve verdiği fetvalarda yönetimden yana tavır sergilemesi siyasi açıdan padişahın yanında olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda yapılan reformların şerî zeminini de hazırlamıştır.

Sultan II. Mahmut'un bu süreçte önemli bir seyyid ulema ailesinin desteğini alması ve yaptığı reformlara zemin hazırlamasında hem ulemanın hem de seyyidlerin saygınlığını ve ilmî otoritesini kullanması, stratejik bir taktik olarak değerlendirilebilir.

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi dönemindeki en mühim hadiselerden birisi de Bektaşiliğin yasaklanmasıdır. Sarayda Bektaşiliğin yasaklanması ile ilgili yapılan istişarelerde "Bu suçun kişilere mi ait olduğu ya da topluluğun tümüne mi ait olduğu tartışılmış, bunların elebaşlarından Kıncı Baba'nın mühlit olduğu ve İstanbul Ağasının oğlu (yeniçeri ağasının oğlu) Ahmet ile hâcegândan Salih Efendi'nin oruç tutmadıkları ve namaz kılmadıkları gibi Allah'ın emrine muhalif hareketleri bulunduğu ve sahabe-i kirama (ilk üç halifeye) dil uzattıklarına şahit olunduğundan katledilmelerinin vacip olduğu..." şeklinde oldukça ağır ifadeler kullanmıştır. Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi, "bunların siyaseten icrâ-yı cezalarını" caiz gördüğünü yani idam edilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Aslında bu ifadelerden de kararın tamamen siyasî olduğu, ancak dinî zeminde tartışıldığını göstermektedir.

Netice itibariyle Hz. Peygamber'in neslinden gelen Sinop'ta medfûn Seyyid İbrahim Bilal'in torunlarından Yâsincizâdeler'den Abdülvehhap Efendi'nin ilmî ve siyasî hayatını konu alan çalışmamızın İslam Mezhepleri Tarihi alanına katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

Adıyeye, N. (1999). "Islahat Fermanı Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi ve Gayrimüslimlerin Yaşantılarına Dair". Osmanlı Ansiklopedisi. Ed. Güler Eren. 4/255-261. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Ahmed Rıfki. (2013). Bektaşî Sırrı. Haz. Hür Mahmut Yücer. 2 Cilt. İstanbul: Kesit Yayınları.

Aksu, H. (2008). "Abdülvehhap Efendi (Yâsincizâde, Seyyid)". Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi. 1/71. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Albayrak, N. (2002). "Kesik Baş Destanı". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 25/308-309. İstanbul: TDV Yayınları.

Ali Rıza Bey. (1921). "XIII. Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı: İstanbul Halkının Tenezzüh ve Eğlenceleri. VI-VII". Peyâm-ı Sabah. İstanbul.

Arslan, H. (2019). Son Bostancıbaşı Defterine Göre Boğaziçi ve Haliç Sahilleri. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ateş, A. (2001). Avşarlı Nadir Şah ve Döneminde Osmanlı-İran Mücadeleleri. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Ayar, T. (2005). Sahhaflar Şeyhizâde Mehmed Es'ad Efendi'nin Üss-i Zafer Adlı Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Berzencizâde Hafız Ahmed Faiz b. Mahmud. Evdahu'l-beyân fi vücûbi itâati's-sultân. Çev. Abdülhamid Hamdi Balaban. İstanbul Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, Türkçe, No. 9913.

Beydilli, K. (1999). "Islahat". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 19/174-184. İstanbul: TDV Yayınları.

Beydilli, K. (2000). "Osmanlı Döneminde Kilise Siyâsetinden Bir Kesit: II. Mahmud Devrinde Kilise Tamiri". Osmanlı Devleti'nde Din ve Vicdan Hürriyeti. Ed. Azmi Özcan. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Bostan, İ. (2007). "Osmanlılar". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 33/512515. İstanbul: TDV Yayınları.

Cihan, A. (2004). Reform Çağında Osmanlı İlmiye Sınıfı. İstanbul: Birey Yayınları.

Coşkun, M. (2010). II. Mahmud Döneminde Ulemanın Modernlik Anlayışı. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri. BOA, HAT. 803/37118, H-23-11-1228; AE.SMHD.II. 114/9667, H-17-03-1255; AE.SMST.III. 164/12901, H-29-12-1185; C.ADL. 45/2747, H-29-03-1238; C.DH. 85/4232, H-29-11-1227; C.HR. 106/5276, H-10-01-1229; C.HR. 106/5266, H-11-09-1225; C.HR. 106/5276, H-10-01-1229; C.HR. 146/7288, H-08-01-1228; C.MF. 170/8474, H-18-10-1216; HAT. 1537/61, H-29-12-1231; HAT. 1539/45, H-29-12-1232; HAT. 1006/42212A; HAT. 17351; HAT. 284/17078; HAT. D.N: 248, G.N: 17078; HAT. D.N: 293 G.N: 17451; HAT. 2/30, H-29-12-1226; HAT. 563/27635, H-29-12-1228; HAT. 795/36867, H-07-03-1226; HAT. 804/37132, H-11-05-1224; HAT. 3/76, H-29-12-1224; HAT. 2/41, H-29-12-1228; HAT. 244/13728, H-11-06-1227; HAT. 1/25, H-29-12-1226; HAT. 2/42, H-29-12-1225; MŞH. FTV. 1/154.

Cunbur, M. (2007). "Osman Şakir", Türk Dünyası Edebiyatçılar Ansiklopedisi. VII/69. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Dalkılıç, M. (2003). "Eleştirel Açardan Bir Kimlik ve İnanç Örtüsü Olarak 'Takiyye'", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27/113-139.

Dalkılıç, M. (2007). "Takiyye Kavramı ve Şia Mezhebinde Bir İnanç Prensibi Haline Gelişi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/183-217.

Dilbaz, M. (2011). "II. Mahmud'un Askerî İslahatlarına Dair Tercüme Bir Müdafaanâme: el-Kevkebü'l-Mes'ûd fî Kevkebeti'l-Cünûd". *Divân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi Gazzâlî II*. 16/31, 175-200.

Ebu'l-ulâ Mardin. (1966). *Huzur Dersleri*. 2 Cilt. Haz. İsmet Sungurbey. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Ekizoğlu, B. O. (2020). II. Abdülhamid Han Dönemi Şeyhülislamı ve Yönetimi Üzerinde Etkileri. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ergün, M. (2006). *Âlûsî'nin Rûhu'l-Meânî Tefsirinde Âdem ve Yaratılış Kıssası Çerçevesinde İsrâiliyyât*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Erşahin, S. (1999). "The Ottoman Ulama and the Reforms of Mahmud II". *Hamdard Islamicus* XXII/2.

Erkan, M. E. (2019). *İlaveli Mecmua-i Cedide'de Feraiz ile İlgili Fetvaların Tahlili*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ertaş, H. (2019). "Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî" Eseri Bağlamında Ahmet Mecbur Efendi'nin (Ö. 1919) Hadis (Kaynakları/Telif Metodu) Anlayışı". *İlahiyat Alanında Yeni Ufuklar*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.

Eruz, A. F. (2013). "Yalı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/301-305. İstanbul: TDV Yayınları.

Gayretli, M. (2008). *Tanzimat Sonrasında Cumhuriyet'e Kadar Olan Dönemde Kanunlaştırma Çalışmaları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Güldöşüren, A. (2016). "II. Mahmud Döneminde Erzincanlı İstanbul Müderrisleri". *Uluslararası Erzincan Sempozyumu*, II/435-464. 28 Eylül-01 Ekim 2016, Bildiriler. Erzincan.

Günçe, Ş. (2019). III. Selim Dönemi Ulemâ-Siyaset İlişkisi. Kahramanmaraş: Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi SAMER Yayınları.

Güney, F. (2005). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran İlişkileri ve İran'a Giden Osmanlı Elçileri. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Heyd, U. (1997). "III. Selim ve II. Mahmud Dönemlerinde Batılılaşma ve Osmanlı Uleması". İslam Dünyası ve Batılılaşma, Değişim ve Sorunlar. İstanbul: Yöneliş Yayınları.

Heyd, U. (1972). "The Ottoman Ulema and Westernization in the Time of Selim III and Mahmud II". Asian and African Studies, 7/64-69.

İlmiye Salnamesi (Osmanlı İlmiye Teşkilatı ve Şeyhülislam) Haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed N. G ve Dadaş, C. İstanbul: İşaret Yayınları, 1998.

İmamoğlu, A. T. ve Karataş, V. (2016). "İrâde-i Seniyyeyi Hadislerle Desteklemek: II. Mahmud Dönemi Şeyhülislamlarından Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi ve Hulasatu'l-Burhan fi İtaati's-Sultan Adlı Risalesi". Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 3/1, 21-54.

İpşirli, M. (1988). "Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 1/285-286. İstanbul: TDV Yayınları.

İpşirli, M. (2000). "İlmiye". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 22/141-145. İstanbul: TDV Yayınları.

İpşirli, M. (2015). "Osmanlı İstanbul'unda Geleneksel Eğitim ve Ulema". Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi: Eğitim, Bilim ve Teknoloji, İstanbul: İBB Kültür AŞ. Yayınları, IX/34-46, 48, 50-66, 68-78, 80, 82-85.

İpşirli, M. (1998). "Huzur Dersleri". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 18/441. İstanbul: TDV Yayınları.

İstanbul Müftülüğü. Meşihat Arşivi. Huzûr-ı Humâyun Defteri. No. 45; Devriye Mevleviyet Defterleri. No. 2543; İstanbul İdare-i Merkeziyye Maaş Defterleri. No. 2544, 2545; Meclis-i Meşâyih Defteri. No. 1735, 61; Meclis-i Meşâyih Defterleri. No. 1767, 16b; Meclis-i Meşâyih Defteri. No. 1767, 20b; MEC. 68/14; Nakîbü'l-eshrâf Defterleri. No. 1692, 431; Nakîbü'l-eshrâf Defterleri. No. 1692, 468; Nakîbü'l-eshrâf Defterleri. III. bölüm, No. 550; SAİD. 179/4.

Kapıcı, Ö. (2013). "Bir Osmanlı Mollasının Fikir Dünyasından Fragmanlar: Keçecizâde İzzet Molla ve II. Mahmud Dönemi Osmanlı Siyaset Düşüncesi". Osmanlı Araştırmaları 42, 275-315.

Kara, M. (1995). "Emir Buhârî". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 11/126. İstanbul: TDV Yayınları. Karakaya, A. (2019). Osmanlı Devleti ile İran Arasındaki Diplomatik İlişkilerde Görev Yapan Âlim Diplomatlar (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Karataş, A. İ. (2006). "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti". Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15/1. Karataş, V. (1998).

Ondokuzuncu Yüzyılda Yenileşme Çabaları ve Osmanlı Ulemasının Tavrı. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kılıç, C. (2019). "Osmanlı İlimiye Teşkilatında Müderrislerin Merâtibi (1245/1829 Tarihli Tarık Defterine Göre)". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 65/265-288.

Kılıç, R. (2005). "Yenileşme Döneminde Meşrûiyetten Gayrimeşrûluğa Bektaşilik: Otorite-İtaat-Mücadele". Türkiyat Araştırmaları 2/169-185.

Koca, F. (2003). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemine Ait Hilâfet Tartışmalarıyla İlgili Yayınlar". Belleten [Türk Tarih Kurumu Belleten] LXVII, 249/457-493.

Korkmaz, B. (2020). H.1245/1246 (M.1829-1830-1831) Tarihli 64 Numaralı Anadolu Kazaskerliği Ruznamçe Defterine Göre Osmanlı İlimiye Bürokrasisi. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Koyuncu, A. (2014). "Osmanlı Devleti'nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği". Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ Dergisi 12/16, ss. 35-88.

Koyuncu, N. (2014). Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Din ve Vicdan Hürriyetleri Bağlamında Mâbedlerin Hukuki Statüsü. Ankara: Adalet Yayınevi.

Kucur, S. S. (2015). "İstanbul'un Tarihi Müslüman Mezarlıkları". Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi: Din. 5/428-434. İstanbul: İBB Kültür AŞ. Yayınları.

Küpeli, Ö. (2014). Osmanlı-Safevî Münasebetleri. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Levy, A. (1991). "Osmanlı Uleması ve Sultan II. Mahmud'un Askerî İslahatı". Modern Çağda Ulema. ed. Ebubekir Bagader, çev. Osman Bayraktar. 29-61. İstanbul: İz Yayıncılık.

Maden, F. (2015). "Yeniçerilik-Bektaşilik İlişkileri ve Yeniçeri İsyanlarında Bektaşiler". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 73, ss. 173-202.

Mehmed Süreyya. (1996). Sicill-i Osmani. 1327/1909 Haz. Nuri Akbayan. Sad. Seyit Ali Kahraman. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Memioğlu, Z. (2001). "Musavver İran Sefaretnâmesi (1811) Elçi: Yâsincizâde Seyyid Abdulvahhab Efendi, Tercüman ve Sefaretnâme Yazarı: Bozoklu Osman Şakir Efendi". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 17/237-245.

Mutlu, Ş. (1994). Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

MüstakıMZâde Süleyman Saadeddin. (1978). Devhatü'l-Meşayih/Osmanlı Şeyhülislamlarının Biyografileri. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Okçu, N. (2001). "Keçecizâde İzzet Molla". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 23/561-563. İstanbul: TDV Yayınları.

Onhan, M. E. (2018). Sosyal ve Ekonomik Açıdan Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Osman Şâkir Efendi. (2018). *Musavver Sefârefnâme-i İnan Haz. Güray Ünal*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Öngören, R. (1999). "Osmanlı'da Sufilerin Farklı Toplum Kesimleriyle İlişki Tarzları". *İslâm Araştırmaları Dergisi* 3/9-22.

Ösen, S. (2011). 19. Yüzyıl Osmanlı Devlet ve Toplum Hayatında Mevlevîlik. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Özalp, G. O. (2019). *İngiliz Arşiv Belgeleri Işığında İngiltere'nin Türkistan Siyaseti (1907-1920)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Rençber, F. (2013). "Anadolu Aleviliğinde Şecere Geleneği -Bir Ağuiçen Ocağı Örneği-" *Alevilik Araştırmaları Dergisi*. 3/176-177.

Rençber, F. (2018). *Hakk Muhammed Ali aşkı: Adıyaman Alevileri*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Rençber, F. (2018). *Oryantalistlere göre Alevilik ve Bektaşilik*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Sarıkaya, S. (1993). "Dini ve Siyasi Bakımdan Osmanlı-İnan Münasebetleri". *Türk Kültürü* 363/406-422.

Tatlısumak, U. (2016). *Osmanlı Uleması ve Patronaj İlişkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Türker, F. (2011). *Sinop Seyyid Bilal Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Uluocak, M. (2011). "İmlâsı Yönüyle Dikkat Çeken Bir Eser: Resimli İnan Sefaretnamesi". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12/20, ss. 111-149.

Uzundal, E. (2011). *562 Nolu Şeriyye Siciline Göre Karahisar-ı Sahib Sancağı (Belge Özetleri ve Değerlendirme)*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yakut, E. (2004). "II. Mahmud Döneminde Bektaşiliğe Yönelik Uygulamalar". *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* II/1-2, ss. 243-259.

Yakut, E. (2016). *Şeyhülislamlık Yenileşme Döneminde Devlet ve Din*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Yalçınkaya, M. A. (1996). "Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Defteri". *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)* 7/319-338.

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi. *Risale fî Mevti'l-Maktûl*. Süleymaniye Kütüphanesi. Esad Efendi Koleksiyonu, No. 1392.

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi. *Talika alâ şerhi'l-Kâfiye*. İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, No. 28 Hk 3579/6.

Yâsincizâde Abdülvehhap Efendi. *Hulâsatü'l-Bürhân fî İtâati's-Sultân*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi Koleksiyonu, No. 2068.

Yıldırım, A. (2014). Müstakimzâde Süleyman Saadeddin'in Devhatü'l-Meşâyih Osmanlı Şeyhü'l-İslamlarının Biyografileri Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yıldız, E. (2023). Xıx. Yüzyılda Bir Osmanlı Şeyhüislâmı: Mehmet Cemaleddin Efendi'nin Nesebi Ve İlmi Mirası. Dicle Akademi Dergisi, 3 (2) , 147-175.

Yıldız, E. (2021). Şeyhüislamlık Arşivi Belgelerinde Ulemanın Soy Kökenleri ve Aile Bağları. Ankara: İlahiyat Yayınları.

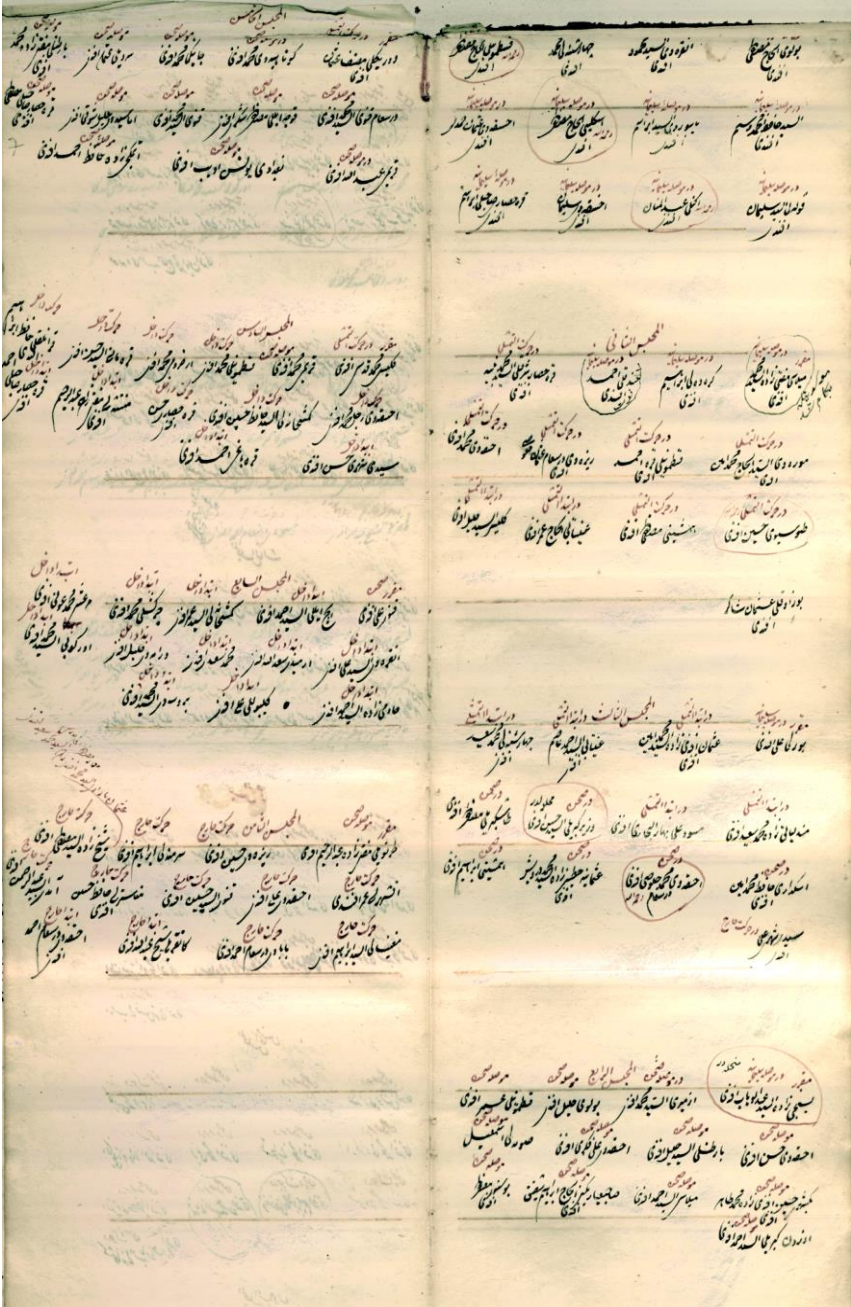
Yıldız, G. (2015). "Payitaht İstanbul'un Son Yüzyılı". Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi: Siyaset ve Yönetim. İstanbul: İBB Kültür AŞ. Yayınları.

Yorulmaz, N. K. (2018). "19. Yy'ın Sosyal ve Siyasal Tartışmaları Bağlamında Hadis Derlemelerini Yeniden Okumak". Sahn-ı Seman'dan Darulfunun'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası Alimler, Müesseseler, Fikri Eserler 19.Yy. İstanbul.

Yüksel, A. (2017). "Yeniçeri Ocağı, Bozulma ve Casusluk". Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 9/2, ss. 271-296.

EKLER

Ek-1. Yâsincizâde Abdülvehhâp Efendi'nin Huzûr-ı Hümâyûn Defterindeki Kaydı (Meşihat Arşivi, Huzûr-ı Hümâyûn Defteri, No. 45, 7).

Ek-2. Yâsincizâde Mehmet İlmî Efendi'nin Biyografisi
(Ahmed Rifat Efendi, *Devhatü'n-Nükabâ*, İstanbul: Sait Efendi Litografya Destgâhı, 1283, 61-63)

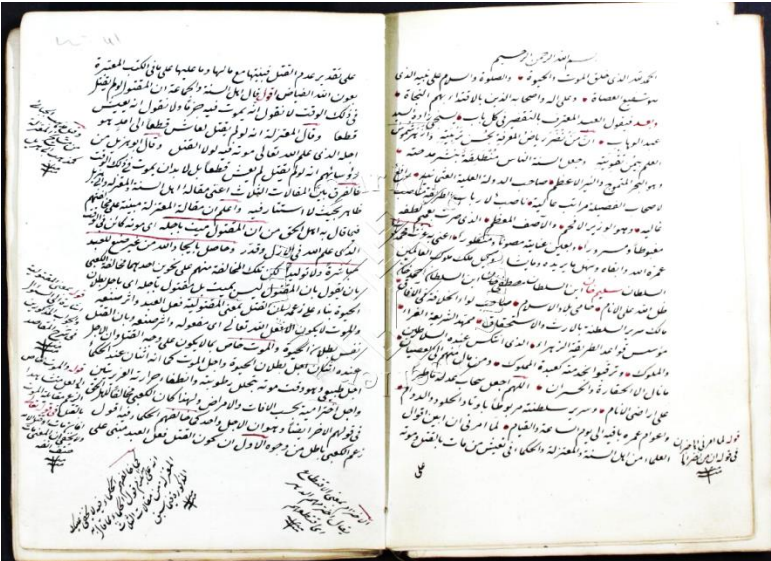
المولى السيد محمد علي الفندي

مولانا میثرا لید صاحب جمیل لری مفتضای مصفا و زاده مسند عیالی مشیخت
اسلامیہ پیر ترفیق اولان عظام و فضلالی باہرالات م صرہ مسندہ بیان

ترتیباً لاندک شیخ الاسلام سنی مقام سنی زاد السید عبدالوہاب
اندیک مذوم فرج نزا و پور بلیک ایگوزا و مؤزاق سنی رجب شریف
یکرت بشیختی کولہ در سعادتمندہ پنجا حبیب دیووشندہ کمان کور کتوزا مؤزاق
دیگله معروف خانہ سعادت استنباط وہ ایتمن ارای وجود و برنوا نڈاز عالم نمود
ایشدر فاضلی زاده طاهر لری مرحومک مسیحیترتہ بین بلیک ایگوز فرج ارج
سنسی شعبان شریفیک یکرت سنی کولہ مدرسلک روضہ نانوہ مشیختہ علما و زاده
دور مدارس اربوب بصرہ و کولہ کولہ محمد افندی و در سواد کبلی السنی حاجی علی افندی
و زہ حرسلی مصطفی افندی و صدرا عظیم خواجه دیگله معروف زنجیدی مرحوم ابراہیم
افندی برن تحصیل علوم عربیہ و فنون شرعیہ ایدیکلری کبی عالما مکرمہ مدبری محمد افندی
واقف ہما برن تاظری السنی کاہ بلیک مرحوم عدل خط نسخ و فنی و صدور
عظام عدل امین بلیک ارادہ عبدالقادر بلیک مرحوم عدل دست تعلیم خطی نسیم
و نسخ ابد از ان دا جائز الشرف و طہرات مناسبتاً اید الشرف برسندی صفر
غرمسندہ یکیشہر فاضل رمولوینتہ واصل ایشلرا ایدی ترفیح با دار ابراہیم بلیک
ایگوزا الشرف اوج تار کوشندہ مکرمہ پارسیدیکرم اولتہ در سن سنی مشیخت
شرفیک برسندی کولہ دارالسلطنۃ السنیہ باہر زعیل سید نفیظ اولتہ
الشرف سکرستہ سی شوال شریفی غرمسندہ بالفعل استنبول تا ضلیغیہ یکام و اید
مقادہ بلیک کبلی و خدمات عدلی مشکور اولمغلا الشرف طوق زسنسی شعبان شریفیک
یکرت برخی کولہ انا طولک اید جلیلہ سبلہ معقن ارام و جیش اید سنی زلی التقویہ
مزمہ مسندہ بالفعول و الای صدرا نا طولک اید تجیر و اکرام اولتہ بدت معنائیہ
بعد التکلیف شرف در سن سنی رجب الاخر بلیک بدی کولہ روم ایللی باہر یکیشہ
اصدا اولتہ شرف ایدی شرف برسندی رجب شریفندہ جنس والای احکام
قدیمہ و مؤخر خلیفہ عالم تنظیماً نزا و عطا و تشری ایدی سنہ سنیک رجب شریفیک
غرمسندہ صدرا معلما و روم و نانوہ غایت انقابات مرحوم اولتہ سید کمال

کال نزا و عطا طعی امور و ہما بہت سدا در استغنا مند شویہ احوالہ جمہور اید
مدتدیر تکبیل و تجیم ایشلرا ایدی بلیک ایگوزا بتش سکر سندی رجب و اولت
الشیختی کولہ ریشلر علما حسن عیان بلیک و فاشندک منصب جلیل شرفت ایشلرا اید
نالو مطلب اولہ رفق حال اولتہ منصب عالیہ قرار و دعای و اید اید
شہنشاہی اید اوقات گزارد رومر لای شایلی
صنیع و شرف سیدیکم شہر سدرہ خدان
طلبہ لاخران علیہ السلام علیہم السلام
و جتہر عاضی دین شرف زید اولتہ
فاندان کتوزا احکام اید اولتہ
طولک اید عمر
ایتمن

Ek-3. Yâsincizâde Abdülvehhâp Efendî'nin *Risale fi Mevtî'l-Maktul* İsimli Risalesinin Giriş Sayfası (Süleymaniye Kütüphanesi, *Esad Efendi Koleksiyonu*, No. 1392, 39b-41b).

Ek-4. Şeyhülislam Abdülvehhâp Efendî'nin Portresi [Millet Yazma Eser Kütüphanesi, *Ali Emîri Tarih*, No. 822]

